

Veiledning om bedømmelse av norske doktorgrader

Anbefalt av Universitets- og høyskolerådet 22. mars 2007

1. Forskrift/reglement og utfyllende bestemmelser

Arbeidet med bedømmelse av vitenskapelig avhandlinger for norske doktorgrader ved universitetene og høyskolene reguleres av

- institusjonenes forskrift/reglement for graden philosophiae doctor (PhD) og utfyllende bestemmelser til reglementet
- institusjonenes forskrift/reglement for dr. philos.-graden

Forskrift/reglement med utfyllende bestemmelser for den aktuelle grad skal gjøres kjent for alle som deltar i bedømmelsen av doktorgradsarbeider ved institusjonen. Denne veiledningen er avledet av og utformet innen rammen av forskrift/reglementer, men fokuserer på bedømmelsen spesielt og gir en supplerende omtale av de normer og prosedyrer som forutsettes å være felles for norske doktorgrader. Veiledningen er derfor generell, og må leses med forbehold for de spesifiseringer for den enkelte institusjon som fremgår av institusjonens utfyllende bestemmelser for graden.

2. Innledende saksbehandling

2.1 Oppnevning av bedømmelseskomité

Avdelingen oppnevner sakkyndig komité på minst tre medlemmer etter begrunnet forslag fra det fagmiljø hvorfra arbeidet utgår og eventuelt etter at det er innhentet godkjenning fra styret eller rektor for grader hvor dette er fastsatt i det aktuelle reglement. Begrunnelsen bør vise hvordan relevant kompetanse er representert ved de enkelte medlemmer og hvordan komitéen samlet dekker avhandlingens fagfelt. Minst ett av medlemmene skal være uten tilknytning til institusjonen. Så vidt mulig skal ett av medlemmene være fra et utenlandsk lærested. Komitéen skal såfremt mulig være sammensatt slik at begge kjønn er representert, og det skal begrunnes særskilt dersom dette ikke lar seg gjøre.

Doktoranden underrettes om komitéens sammensetning. Doktoranden kan gi merknader slik at avdelingen i sin behandling er best mulig informert om mulig inhabilitet eller andre avgjørende forhold også gjennom informasjon fra kandidaten.

For å sikre rask saksgang oppnevner avdelingen ett av medlemmene som leder av komitéen. Dette bør være en representant fra institusjonen. Når særlige grunner tilsier det, kan avdelingen, blant egne vitenskapelig tilsatte, i stedet oppnevne en administrerende leder som ikke deltar i den faglige bedømmelsen av avhandlingen.

Komitéens leder har ansvaret for å organisere komitéens arbeid, herunder sørge for at arbeidet kommer raskt i gang og at tidsrammen for komitéarbeidet overholdes. Lederen skal bidra til å samordne komitéens innstilling om avhandlingen og avklare arbeidsdelingen mellom komitémedlemmene under disputasen.

For doktorgrader med organisert forskerutdanning oversendes doktorgradsavhandlingen til komitéen med en oversikt over hvor arbeidet er utført og hvem som har vært veileder(e), og en dokumentasjon av det forskeropplæringsprogrammet kandidaten har fulgt og fått godkjent. Kandidatens gjennomføring av opplæringsdelen er allerede godkjent og skal ikke godkjennes på nytt av komitéen, men oversendes som informasjon som kan tillegges vekt ved komitéens

formulering av oppgitt tema for prøveforelesning.

I tilfeller hvor en omarbeidet versjon av samme avhandling er levert inn for ny bedømmelse, bør minst ett medlem fra den opprinnelige bedømmelseskomiteén oppnevnes på nytt for å delta i den nye komitéens arbeid.

Hvis det dreier seg om en kandidat som tidligere har fått refusert en avhandling og som leverer inn et nytt arbeid til bedømmelse, kan det oppnevnes en helt ny komité.

2.2 Retting av formell art m.v. i doktorgradsarbeidet etter innlevering til bedømmelse

Et arbeid som er innlevert til bedømmelse kan ikke trekkes tilbake. Kandidaten har anledning til å gjøre mindre rettinger av formell art i arbeidet. Disse skal følge de eksemplarer av arbeidet som leveres avdelingen senest én måned før disputas. For øvrig er det ikke anledning til å gjøre endringer i det arbeid som er innsendt til bedømmelse.

3. Bedømmelseskomiteéns vurdering av avhandlingen

Avdelingen fastsetter i forbindelse med oppnevningen av bedømmelseskomiteé en tidsfrist for perioden fra innlevering av avhandling til eventuell disputas som normalt ikke bør være lengre enn 3 måneder. Komiteéns bedømmelse - i form av en begrunnet innstilling – må avtales i forhold til dette.

3.1 Beskrivelse av arbeidet

Innstillingen skal inneholde en kort beskrivelse av avhandlingens format (monografi/artikkelsamling), type (for eksempel teoretisk/empirisk arbeid) og størrelse. Videre skal innstillingen inneholde en omtale av avhandlingens vitenskapelige betydning og dens mest sentrale momenter vedrørende teori, hypoteser, materiale, metoder og funn.

3.2 Bedømmelsen av avhandlingen

En norsk doktorgrad er en sertifisering av forskerkompetanse på et bestemt nivå. Dette kompetansenivået forutsettes å være det samme for grad *med* tidsnormering og krav om organisert forskerutdanning som for grad *uten* tidsnormering og krav om organisert forskerutdanning (dr.philos.-graden). Prinsippet om likeverdighet refererer til faglig *nivå* og *kvalitet*, ikke alene til avhandlingens *omfang*. I den organiserte forskerutdanningen kan kompetanse være dokumentert også gjennom prøver og deltagelse i ulike typer tiltak knyttet til opplæringsdelen. Fraværet av krav til opplæring ved dr.philos.-graden bør forventes kompensert ved at selve avhandlingsarbeidet her er noe mer omfattende enn det en ville kreve for de organiserte forskerutdanningsprogrammene (for eksempel egeninnsatsen med hensyn til datainnsamling). Uansett grad skal doktoranden tilfredsstillende de samme *minstekrav til forskerkompetanse* – uttrykt gjennom krav til problemformulering, presisjon og logisk stringens, originalitet, beherskelse av aktuelle analysemetoder og refleksjon over deres muligheter og begrensninger, samt oversikt over, forståelse av og et reflektert forhold til annen forskning på området.

I bedømmelsen av avhandlingen legges det spesiell vekt på om avhandlingen er et selvstendig og helhetlig vitenskapelig arbeid på høyt faglig nivå når det gjelder problemformuleringer, metodisk, teoretisk og empirisk grunnlag, dokumentasjon, behandling av litteratur og fremstillingsform. Det er spesielt viktig at det blir vurdert om materialet og metodene er tjenlige for de spørsmål som reises i avhandlingen, og om argumentene og konklusjonene som fremføres, er holdbare. Avhandlingen skal bidra til ny faglig kunnskap og ligge på et nivå som tilsier at det vil kunne publiseres som en del av fagets vitenskapelig litteratur.

Hvis avhandlingen er satt sammen av flere enkeltarbeider, må det dokumenteres og vurderes om de etter sitt innhold utgjør et hele. I slike tilfeller skal doktoranden i en egen del av avhandlingen

ikke bare sammenfatte, men også sammenstille, de problemstillinger og konklusjoner som legges frem i delarbeidene i et helhetlig perspektiv og på den måten dokumentere sammenhengen i avhandlingen. Denne delen av avhandlingen er derfor meget viktig både for doktoranden og for komitéen i dens vurdering.

Hvis avhandlingen omfatter fellesarbeid, skal doktoranden innhente erklæringer fra medforfatter(e) og herunder eventuelt hans/hennes/deres samtykke i at arbeidet benyttes som del av doktorgradsavhandlingen. Komitéen skal vurdere om doktorandens innsats i det/de aktuelle arbeidet/arbeider kan identifiseres og om doktoranden står som eneansvarlig for en tilstrekkelig stor del av avhandlingen. Avhandlingens sammenfattende del skal være utformet av doktoranden alene. Dersom doktorandens egen dokumentasjon ikke er tilstrekkelig, kan komitéen innhente ytterligere opplysninger.

I spesielle tilfeller kan komitéen be seg forelagt grunnlagsmaterialet og utfyllende eller oppklarende tilleggsinformasjon.

Hvis avhandlingen i sin helhet er innlevert som et fellesarbeid, er det rimelig å forvente at forskningsprosjektet og/eller avhandlingen vil være mer omfattende enn det en ville forvente av et individuelt arbeid. Så langt det er mulig, skal hver av doktorandene vurderes og prøves etter de samme krav som når arbeidet er utført av én person.

3.3 Konklusjonen

Her foretas en vurdering og avveining av sterke og svake sider ved avhandlingen. Dette leder til en konklusjon om hvorvidt komitéen finner avhandlingen verdig til å forsvares offentlig i disputas, eller om komitéen anbefaler at avhandlingen ikke godkjennes for disputas. Dissenser skal grunngis i innstillingen.

3.4 Komitéens innstilling

Komitéen avgir begrunnet innstilling til avdelingen. Det er ønskelig at komitéen utarbeider en felles uttalelse, eventuelt vedlagt individuelle uttalelser. Dissenser skal alltid begrunnes. Også i tilfeller der komitéen er enig om konklusjonen, kan det være ønskelig at individuelle uttalelser legges ved.

I de tilfeller hvor komitéen konkluderer med å godkjenne avhandlingen for disputas, bør begrunnelsen kunne formuleres relativt kort. Komitéen bør da bestrebe seg på å gi innstillingen en generell og kortfattet form. I de tilfeller hvor komitéen anbefaler underkjennelse av avhandlingen, vil det være naturlig med en noe mer utførlig begrunnelse.

Dersom komitéen konkluderer med at arbeidet ikke bør godkjennes for disputas, men samtidig vurderer det slik at avhandlingen med en viss omarbeiding ville kunne bringes opp på et tilfredsstillende nivå, kan komitéen gi en anbefaling om dette. Komitéen bør bare gi en anbefaling om innlevering av samme arbeid i omarbeidet versjon for ny bedømmelse dersom komitéen mener at en omarbeiding vil kunne gi tilfredsstillende resultat innen rammen av ca 6 måneders arbeidsinnsats. Komitéen bør i slike tilfeller gi noen føringer når det gjelder hvilke områder avhandlingen må forsterkes på (for eksempel metodebruk, forholdet mellom materiale og konklusjon, begrepsbruk, klarhet i problemstilling) uten at anbefalingen kan oppfattes som en forsikring om godkjenning ved en eventuell ny bedømmelse. Hvis komitéen finner at dyptgripende endringer vedrørende teori, hypotese, materiale og/eller metode er nødvendige for at arbeidet skal kunne anbefales til disputas, bør komitéen ikke anbefale innlevering av samme avhandling i omarbeidet versjon for ny bedømmelse.

4. Behandling av bedømmelseskomitéens innstilling om avhandlingen

Komitéens skriftlige innstilling og konklusjon om hvorvidt avhandlingen anbefales godkjent for disputas, sendes avdelingen og skal snarest mulig oversendes doktoranden. Dersom doktoranden har merknader, oversendes disse skriftlig innen 14 dager til avdelingen som videresender dem til komitéens medlemmer. Komitéens eventuelle merknader til disse oversendes avdelingen. Gjennom behandlingen ved avdelingen fattes vedtak om arbeidet er verdig til å forsvares offentlig og doktoranden kan fremstille seg for doktorgradsprøven, eller om avhandlingen ikke godkjennes for disputas, herunder om det skal gis en anbefaling om omarbeiding av samme avhandling for innlevering til ny bedømmelse.

5. Komitéens bedømmelse av prøveforelesning(er) og disputas

5.1 Prøveforelesningen(e)

Formålet med prøveforelesningen(e) er at doktoranden skal dokumentere evne til formidling av forskningsbasert kunnskap. Forelesningen(e) bør normalt legges opp slik at de med utbytte kan følges av tilhørere med forkunnskaper tilsvarende de en ville forvente å finne blant viderekomne studenter i faget (minst ett års utdanning innen faget).

For grader/programmer der dette er aktuelt skal doktoranden ha oversendt avdelingen tittel på selvvalgt emne senest 1 måned før disputasen.

Tema for oppgitt emne bør normalt ikke hentes fra sentrale problemstillinger i doktorgradsarbeidet. Doktoranden meddeles oppgitt emne for prøveforelesning 10 arbeidsdager før disputasen. Eventuell prøveforelesning over selvvalgt emne skal ikke være en oppsummering av avhandlingen og de funn som er gjort der, men være et faglig innlegg som står på egne ben.

I bedømmelsen av prøveforelesningen(e) vektlegges både faglig innhold og evne til formidling. Prøveforelesningen(e) er en del av doktorgradsprøven og må være godkjent før disputasen. For grader med to prøveforelesninger godkjennes disse samlet. Hvis prøveforelesningen(e) ikke godkjennes, kan doktoranden fremstille seg til ny(e) prøveforelesning(er) og disputas tidligst etter 6 måneder.

5.2 Disputasen

Disputasen ledes av dekanus eller den dekanus bemyndiger. Avdeling eller bedømmelseskomitéen selv utpeker opponentene. Valg av opponenter bør skje slik at kritiske innvendinger overfor avhandlingen ikke undertrykkes. Første opponent innleder diskusjonen, og annen opponent avslutter disputasen. Øvrige tilstedeværende som ønsker å delta i drøftingene ex auditorio, må under disputasen gi melding om dette til disputasens leder innen et tidspunkt som denne fastsetter og kunngjør ved åpningen. For nærmere beskrivelse av disputasens forløp vises til doktorgradsreglementet/forskriften med utfyllende bestemmelser og for øvrig til tradisjonsbestemte normer for gjennomføring av disputasen for den enkelte grad.

Hvis avhandlingen i sin helhet er innlevert som et fellesarbeid, bestemmer komitéen hvordan en eventuell disputas skal avvikles. Dersom doktorandene får anledning til å forsvare avhandlingen ved en fellesdisputas, skal opponentene se til at hver av doktorandene i rimelig utstrekning blir gjenstand for prøving individuelt.

Disputasen skal være en faglig diskusjon mellom opponenter og doktorand vedrørende problemformuleringer, metodisk, empirisk og teoretisk grunnlag, dokumentasjon og fremstillingsform. Det bør legges spesiell vekt på å få etterprøvet holdbarheten av viktige konklusjoner som doktoranden har trukket i sitt arbeid. De problemstillinger som opponentene velger å forfølge, behøver ikke være begrenset til de som er omtalt i komitéinnstillingen. Opponentene bør bestrebe seg på – så langt det er mulig – å gi diskusjonen en form som gjør at

også de som ikke har lest avhandlingen eller kjenner fagfeltet inngående, kan følge diskusjonen.

Disputasens leder har ansvar for å disponere tiden hensiktsmessig i henhold til gjennomføring av disputasens ulike deler og innen den tidsramme som er satt for disputasen som helhet.

Disputasleder erklærer disputasen for avsluttet. Disputasens leder skal i den forbindelse ikke avsi en vurdering av disputasen, men vise til at komitéens vurdering av disputasen avgis i komitéens innberetning.

5.3 Vurdering av disputasen

Dersom et arbeid er funnet verdig til å forsvares offentlig i disputas, vil dette normalt føre til at avhandlingen og forsvaret av den godkjennes for doktorgraden. Dersom avhandlingens sentrale konklusjoner likevel, i lys av nye momenter som kommer frem under disputasen, viser seg utvilsomt ikke å være holdbare, må bedømmelseskomitéen vurdere disputasen som ikke godkjent. Det samme gjelder dersom det under disputasen kommer frem klanderverdige forhold av vesentlig betydning for vurderingen av arbeidet, som brudd på forskningsetiske normer eller god akademisk skikk for øvrig.

5.4 Komitéens innberetning

Bedømmelseskomitéen sender etter disputasen en innberetning om prøveforelesningen(e) og disputasen samlet sett er godkjent.

Det er komitéens ansvar å avgis en anbefaling om godkjenning eller ikke godkjenning av disputasen. Dersom det fremkommer nye momenter under disputasen som skaper usikkerhet i komitéen og som ikke kan bringes på det rene under selve disputasen, bør komitéen avklare og vurdere eventuelle konsekvenser av disse før den meddeler sin endelige vurdering i innberetningen.

6. Avsluttende saksbehandling

Komitéens innberetning om utfallet av prøveforelesningen(e) og disputasen oversendes avdelingen og deretter institusjonens styre for behandling. Begge disse organer står i prinsippet fritt i sine avgjørelser, men det vil bare være aktuelt å fravike en énstemmig komitéinnstilling dersom det foreligger ekstraordinære og tungtveiende grunner for det. Slike grunner kan for eksempel være at komitéen åpenbart har feiltolket institusjonens kvalitetsstandarder, eller at det etter at innberetningen er avgitt, er kommet frem nye opplysninger som har avgjørende betydning for spørsmålet om godkjenning (for eksempel avsløring av "fusk").

Dersom avdeling og institusjonens styre godkjenner disputasen, kreerer institusjonens styre doktoranden til doktor.

7. Klagerett

Det vises til bestemmelsene i institusjonenes forskrift/reglement for vedkommende grad.